

Tehetségmentés a tanyavilágban. A „Cseresnyés” népi kollégium tevékenysége

Szóró Ilona

Könyvtárellátó Nonprofit Kft.

szoro.ilona@kello.hu

Az 1930-as években a művelődés és a közélet különböző fórumain mind gyakrabban került szóba a tehetséggondozás kérdése, a lakosság mintegy felét kitevő agrárnépesség szegény sorsú, de jó képességű gyermekei továbbtanulásának elősegítése. A problémát elsősorban a népi írók és a falukutató mozgalom résztvevői tartották napirenden, mert az volt a véleményük, hogy a tehetséges parasztfiatalok támogatása segítheti elő egy műveltebb, nyitottabb gondolkodású falusi vezetőréteg kialakulását, a szegényebb társadalmi csoportok és a középosztály közötti szociális és kulturális szakadék csökkentését. Németh László 1934-ben javaslatot tett, hogy a tehetséges, de szegény sorsú fiatalok számára, továbbtanulásuk elősegítésére állítsanak fel egy ingyenes elhelyezést biztosító intézményt, a „nép Eötvös-kollégiumát”. Féja Géza elképzelése szerint a felállítandó népi kollégiumot egy mintafalu létrehozásával kell összekötni, ahol a hallgatók gyakorlati felkészítést is kaphatnak, hogy a végzés után, hazatérve aktív szerepet játszassanak környezetük modernizálásában (Papp, 2008:67-68; Németh, 1940:120-124).

Hasonló törekvéseket fogalmazott meg több nagy múltú vidéki gimnázium is, melyek tantestülete jól érzékelte, hogy a parasztfiatalok jelentős része számára már a középiskola elvégzése is súlyos anyagi problémát jelent, és így a továbbtanulásra alig kínálkozik esély. Az első jelentős gyakorlati kezdeményezés a Sárospataki Kollégiumból 1935-ben elinduló „falugondozó” program volt, amely a szegényebb rétegek számára elsősorban tájékozódást segítő, szemléletformáló, készségfejlesztő bentlakásos kurzusokat szervezett (Ruhmann, 1942:50; Hodossi, 2007:166).

Ezekhez a gondolatokhoz csatlakozott a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium is. A gimnázium 1929-ben hozott létre saját internátust, 40-50 tanulóval. A kollégiumi elhelyezés jelentős költsége miatt azonban (10 P felvételi díj, 50 P havi ellátás), a diákokthont csak a jobb anyagi helyzetben lévők tudták igénybe venni. Az intézményt fenntartó református egyház és az gimnázium tantestülete igyekezett megnyitni az iskola kapuit a szegény sorsú, főként a város nagykiterjedésű tanyavilágában élő fiatalok előtt is. Évente 5-6 tehetséges diák számára ingyenes elhelyezést biztosítottak az internátusban. Ez azonban az iskola 300 fős tanulói létszámához képest rendkívül kevés volt, és a többségében módosabb családból érkező, más kulturális hátterű

diákokból álló környezet komoly beilleszkedési nehézséget okozott a tanyai fiatalok számára (Szathmáry, 1973:17).

A 80%-ban gazdálkodókból és földművesekből álló város gimnáziumában a 300 tanuló közül csak 60 fő volt paraszti származású, és közülük is csak 8-10 diák képviselte a lakosság felét kitevő 25.000 tanyán élőt. A 4. osztály elvégzése után azonban még ezek közül is sokan kimaradtak, egyrészt az anyagi nehézségek miatt, másrészt az iskolában tapasztalható légkör, a parasztfiatalokkal kapcsolatos előítéletek hatására. Hasonló volt a helyzet az Alföld más gimnáziumaiban is. Ezért sokan, köztük Németh László is azon az állásponton volt, hogy a tehetséges parasztfiatalokat külön kollégiumban kell összegyűjteni, hogy a diákok ne érezzék kirekesztve magukat, vagy ne próbáljanak beolvadni a többségében középosztálybeli környezetbe, hanem egymásra támaszkodva megőrizték a magukkal hozott kulturális értékeket, sajátos gondolkodásmódot (Szathmáry, 1940:375-376).

A vásárhelyi tehetségmentő diákotthon létrehozásában meghatározó szerepe volt a gimnázium egyik tanárának, Szathmáry Lajosnak. Az ő kezdeményezésére a református egyházkerület évente nevelési konferenciákat rendezett, ahol a hátrányos helyzetű, de kiváló képességű parasztyerekek továbbtanulásának kérdése volt az egyik téma. Szathmáry biztatására az 1938. január 6-án tartott konferencián felszólalt Szénási Gyula felsőkopáncsi tanyai tanító, aki az elkallódó tanyai tehetségekre hívta fel a figyelmet, hogy a nehéz anyagi körülményeik miatt többségük nem mehet középiskolába, vagy ha valamelyikük mégis bekerül a gimnáziumba, gyorsan beolvad az új közegbe, feladja kulturális önazonosságát, és igyekszik elfelejteni, hogy honnan érkezett. Szénási arra kérte a konferencia résztvevőit, hogy tegyenek lépéseket a hátrányos helyzetű, de jó képességű tanyai fiatalok középiskolai tanulmányainak elősegítésére, mégpedig olyan formában, hogy közben gyökereiket is megőrizhessék (Szénási, 1973:10-12; Balázsi, 2012:71).

Az előadáshoz csatlakozva Szathmáry javaslatot tett egy tehetséggondozó kollégium, a Tanyai Tanulók Otthona létrehozására. Ezt a jelenlévő tanárok és tanítók, illetve Márton Áron elnöklelkész és a presbitérium tagjai egyöntetűen támogatták. A gimnázium igazgatójának előterjesztésére, a református presbitérium február 21-i ülésén intézkedett az új diákotthon felállítására. A tervek szerint a kollégium 10-15 diákkal indult volna, amit később 30-50 főre kívántak bővíteni. A Tanyai Tanulók Otthonába olyan, kiváló képességű elemi iskolát végzett, külterületen élő gyerekek kerülhettek, akik nehéz anyagi körülményeik miatt a kollégium nélkül nem tudtak volna középiskolai tanulmányokat folytatni. Számukra az intézmény ingyenes elhelyezést és ellátást biztosított, beleértve a tankönyveket, tanszereket is. A szülőknek csak azt kellett vállalniuk, hogy ameddig a gyerekük jeles előmenetellel tanul, nem veszik ki a gimnáziumból (Földesi, Imre & Varsányi, 1980:115-116).

A református presbitérium a kollégium részére felajánlotta a Csengettyű utcai régi kántorlakot, és a fenntartási költségek felének viselését, vagyis annyi pénzügyi támogatás biztosítását, amennyi társadalmi adakozásból befolyik a kollégium működtetésére. A költségek másik felét önkéntes

adományokból kívánták fedezni, hogy ezzel is társadalmi ügyé tegyék a tehetséggondozást, amelyben a város módosabb rétege is szerepet vállal. A személyes felajánlásokban a presbitérium tagjai és a gimnázium tantestülete járt az élen, sokan 5 évre szóló anyagi kötelezettséget vállaltak, köztük Szathmáry Lajos is, évi 100 pengővel. A tanárok közül sokan könyvekkel, ruhával segítették a szegény sorsú kollégistákat. Márton Áron elnöklelkész felhívására a város törvényhatósági bizottsága 3 alapítványi helyet létesített, évi 750 pengőt ajánlva fel tanulónként. A pénzbeli felajánlások az 1940-es években 8-9000 pengő körül alakultak (ami mintegy 30 diák költségét fedezte). Számos társadalmi szervezet és magánszemély nyújtott pénzbeli vagy természetbeli támogatást. A kollégisták hosszú ideig az Országos Nép- és Családvédelmi Alap népkonyhájáról kapták az ebédet (Szathmáry, 1977:200-201; Imolya, 1980:65-66).

A Tanyai Tanulók Otthonának létrehozásával a gimnázium a régi magyar kollégiumi hagyományokat követte, amikor az iskola kutatta fel a tehetségeket, és ismerős, otthonos, a saját mentalitásukhoz jól illeszkedő környezetet teremtett a diákok számára a tanuláshoz. A diákokon a középiskolai tananyag elsajátítása mellett, a tanyai fiatalok sajátos gondolkodásához, kulturális háttéréhez igazodva széles lehetőséget biztosított az öntevékenységre, az önazonosság megerősítésére, a személyes és társas kompetenciák fejlesztésére (Komjáthy, 2004:144-145).

A felvételi vizsga nem a tárgyi tudás felmérésére koncentrált, hanem a jelentkezők képességeit, az önálló gondolkodást, a kreativitást, a kombinációs készséget, a lényeglátást igyekeztek tesztelni, a figyelemösszpontosítást, a memória, a logikai képességek, a képzelőerő és a kifejezőkészség vizsgálatával. Voltak fogalmazási és beszéd-készség gyakorlatok, hiányos mondatok kiegészítése, számkombinációk megfejtése, memorizálás, idegen nyelvből vett szavak, kifejezések megtanulása. A diákok kiválasztásánál szerepe volt annak is, hogy a tanyai tanítók előre felhívták a figyelmet a legjobb növendékeikre. Szathmáry és az otthon más tanárai kijártak a tanyai iskolákba, hogy saját természetes környezetükben is megnézzék a tehetséges diákokat. Így pontosabb képet alkothattak a képességeikről, hogy valóban a legalkalmasabbak kerüljenek be a kollégiumba (Vig, 2013:21; Komjáthy, 2004:145).

Az elsőként felvételt nyert 6 diák 1938 szeptemberében ideiglenesen még a gimnázium internátusába költözött be, amíg a Csengettyű utcai épületet megfelelően át nem alakították. Az önállósághoz szokott gyerekek számára nehéz volt a szigorú fegyelem, a bezártság, és esetenként a módosabb diáktársak részéről megnyilvánuló lenézés. Számukra az igazi diákokthoni élet az átköltözés után kezdődött. A létszám fokozatosan emelkedett, 1944-ben 24 növendéke volt az intézménynek. A diákokon vezetőjének (gondnokának) Szathmáry Lajost nevezték ki. A tanulók felügyeletére, napi tevékenységük segítésére (mivel 10-11 éves gyerekekről volt szó) Rostás Sándornét, egy unitárius tanító özvegyét kértek fel. Amikor, 1940-ben családi okok miatt Rostásné

megvált az intézménytől, a nevelőtanári feladatokat Bernáth Béla gimnáziumi tanár vállalta magára, aki beköltözött a diákotthonba (Hajnal, 1962:54).

A felvett diákok tudatában voltak, hogy milyen komoly lehetőséget kaptak, ezért nagy szorgalommal végezték a tanulmányaikat. Az első és a második évfolyam végét is mindenki színjeles eredménnyel zárta. A kötelező tananyagon túl, a diákok további foglalkozások során bővíthették a tudásukat. A kollégiumba kijáró tanárok különböző előadásokat, nyelvórákat tartottak. Az intézményben élénk kulturális és közösségi tevékenység folyt. Szerveztek irodalmi délutánt, amatőr színjátszó bemutatót, vitaestet, ünnepi műsort. Ezek révén elismert helyet vívtak ki maguknak a város ifjúsági és kulturális életében. A diákotthon citera zenekara több meghívást kapott városi rendezvényekre, felléptek többek között a városháza dísztermében rendezett Zilahy esten is. A diákok bekapcsolódtak a cserkészmozgalomba, a gimnázium cserkészcsapatában külön őrsöt alkottak. (Szathmáry, 1986:75-76).

A tanulás és a szabadidős programok mellett azonban a kollégium lakói maguk is hozzájárultak az intézmény működtetéséhez. A ház körül adódó munkákat (favágás, fűtés, vízhordás) maguk végezték. Konyhakertet műveltek, állatokat tartottak (sertés, baromfi, nyúl). Nyáron napszámot vállaltak, illetve a feles művelésre kapott földön dolgoztak. Megtermelték a konyhára való zöldséget, gyümölcsöt, húst, és még szerény bevételhez is jutottak a diákotthon számára. Az idősebb diákok korrepetálást vállaltak, ezzel tettek szert zsebpénzre. A tanulók bekapcsolását az intézmény fenntartásába nemcsak a költségmegtakarítás indokolta, hanem ez tudatos nevelési módszer volt. Az ingyenes képzés mellett ez segítette a kellő kötelességtudat, felelősségérzet kialakulását, erősítette az intézmény iránti elkötelezettséget, hogy minél inkább a sajátjuknak érezzék a kollégiumot (Németh, 1991:23-24).

A diákotthon létrehozása, célkitűzései, társadalmi háttere országos érdeklődést váltott ki. Az intézményről 1938 és 1944 között mintegy 50 írás jelent meg a helyi és az országos lapokban, szakmai folyóiratokban, (*Kelet Népe, Magyar Élet, Magyar Út, Új Magyarország, Szabadság, Magyarország, Protestáns Szemle, Protestáns Tanügyi Szemle, Exodus Évkönyv, Középiszkolai Tanáregyesületi Közlöny* stb.). A kollégiumot számos ismert személyiség is meglátogatta, akik a paraszti tehetséggondozás mellett elkötelezték magukat: Móricz Zsigmond, Németh László, Zilahy Lajos, a református egyházkerület vezetője, a tankerület tanfelügyelője, a Keresztyén Ifjúsági Egyesület vagy a Soli Deo Gloria egyesület vezetői. Számos kiadó támogatta könyvadományokkal a diákotthonban folyó tehetséggondozó tevékenységet (Révai, Athenaeum, Franklin Társulat, Egyetemi Nyomda, Cserépfalvi, Singer és Wolfner, Magyar Élet, Exodus) (Szathmáry, 1986:75-76; Papp, 2008:103).

Németh László a Tanyai Tanulók Otthona példáján a parasztkollégiumok társadalmi fontosságát hangsúlyozta. Felhívta a figyelmet, hogy a falusi, tanyai lakóhely (minden tehetség és szorgalom ellenére) súlyos hátrányt jelent a gyerekek számára a továbbtanulásban. Kiemelte, hogy a paraszti tehetségek gondozásához külön népi kollégiumra van szükség. E nélkül

a gimnáziumba kerülő néhány szegény diák, ha nem akar a származása miatt lenézett kisebbséghez tartozni, kénytelen alkalmazkodni középosztálybeli iskolatársaihoz. Egy önálló intézmény azonban elősegítheti a népi öntudat és a kulturális értékek megőrzését. Ezért az író arra biztatott, hogy minden protestáns gimnázium hozzon létre a vásárhelyihez hasonló diákotthonot. Az eszmei támogatás mellett, 1941-ben Németh László a Nemzeti Színházban bemutatásra kerülő *Cseresnyés* című színdarabjának teljes jövedelmét felajánlotta a Tanyai Tanulók Otthona számára, és emellett évi 100 pengővel járult hozzá az intézmény működéséhez (Németh, 1992:1205-1206).

Móricz Zsigmond vásárhelyi látogatása után némi rezignációval fogalmazta meg kétségeit, hogy vajon ez a néhány parasztfiatal, aki most színjeles eredménnyel is bizonyítja a tehetségét, meg tudja-e majd őrizni gyökereit, egyénisége eredetiségét, vagy a személyes előmenetel érdekében inkább alkalmazkodik a középosztály elvárásaihoz. Megállapította, hogy a karitatív eszközök, a tehetségmentő programok nem jelentenek tartós megoldást a szegény falusi rétegek problémájára, az csak átfogó társadalmi változással érhető el. Ennek ellenére Móricz is nagyra értékelte a diákotthon létrehozását. A kollégiumban tett látogatása után levelet írt a kollégium diákjainak, amelyben kétségeit félretéve biztatta őket a tanulásra, az összefogásra, a magukkal hozott népi szemlélet megőrzésére (Móricz, 1940:11-12).

Az ismert patronálók és a megjelenő írások révén a „vásárhelyi példát” több vidéki középiskola is átvette, és ennek alapján állított fel saját népi kollégiumot. A paraszti tehetségeket támogató társadalmi mozgalom kiszélesedésének hatására, 1941-ben a kormányzat Országos Falusi Tehetségmentő Programot indított. Ehhez a Tanyai Tanulók Otthona is csatlakozott. Ezt követően a felvételinél a központilag kidolgozott versenyvizsgát alkalmazta. A program keretében a diákotthon állami forrásokat is kapott (Országos Tehetségmentő Alap, ONCSA, Horthy Miklós Alap) így további férőhelyeket tudott létesíteni. Szathmáry elképzelései szerint a továbblépést egy városhoz közeli tanyaépület megvétele jelenthette volna, 1-2 hold gyümölcsös, konyhakerttel, ahol 30-40 diák önálló közösségként élhet és tanulhat a velük lakó nevelőtanár felügyelete, de saját diákönkormányzat irányítása mellett. A háború azonban keresztülhúzta ezeket a terveket (Szathmáry, 1940: 377-379).

A diákotthon létrehozásában jelentős szerepet vállaló Szathmáry Lajos és Bernáth Béla nevelőtanár 1941-ben elköltözött Hódmezővásárhelyről. A gondnoki teendőket Sipka Sándor, a nevelőtanári feladatokat Szabó Kálmán, majd az ő katonai behívása után Halász Andor vette át. Az új gondnok 1942. május 21-én kezdeményezte, hogy a már kicsinek bizonyuló Csengettyű utcai ház helyett a diákotthon költözzön át a Holló utcai református iskolaépületbe, amelyhez fél holdas gyümölcsös és konyhakert is tartozott, és amely ekkor tanítói lakás céljára szolgált. Köszönetképpen Németh László felajánlására, a diákotthon 1942-ben felvette Cseresnyés Kollégium nevet. Az intézménynek ekkor 22 diákja volt (Hajnal, 1962:55; Vig, 2013:21).

1944 őszén a német haderő hadikórház céljára igénybe vette a gimnázium és a Cseresnyés épületét. A harcok befejeződése után a diákotthon bútorzat nélkül maradt, a gimnáziumba pedig szovjet hadikórház költözött be. Végül 1944. november 6-án indulhatott újra a tanítás és a kollégiumi élet, melyhez az elhagyott helyi laktanyából szereztek bútorokat a Cseresnyés számára. 1945-ben a kollégium semmilyen központi támogatást nem kapott. Így a diákokra is fokozott teher hárult, hogy segítsenek az intézményt működtetésében. Ezért ismét munkát vállaltak (répaszedés, kukoricatörés, favágás), kertészkedtek, sertést és baromfit tartottak. A nehéz anyagi helyzeten csak részben segített, hogy a város 5 diák teljes költségét vállalta át, illetve, hogy a társadalmi egyesületek és a városi vállalkozók is küldtek kisebb adományokat. Az anyagi problémák ellenére az intézményben továbbra is színvonalas oktató és nevelőmunka folyt, kiváló pedagógusok irányításával. A Cseresnyésben működő önképzőkör vezetését a Hódmezővásárhelyre költöző Németh László vállalta magára (Imolya, 1973:107-110).

Az oktatási rendszer megindult demokratizálása során a tehetséggondozó diákotthonokat az iskolahálózat fontos kiegészítőinek tekintették. Tildy Zoltán köztársasági elnök védnöksége alatt 1946 júliusában mozgalom indult, hogy minden városban létesítsenek népi kollégiumot. Az országos folyamatokhoz alkalmazkodva 1946. október 15-én a vásárhelyi diákotthon is csatlakozott a Népi Kollégiumok Országos Szövetségéhez (NÉKOSZ). Az intézmény közben új helyre, a Lázár utcai Balassa-házba költözött. A végbemenő társadalmi, politikai változások nyomán a gondnokok és a nevelőtanárok évenként váltották egymást (gondnok – 1945: Vörös Mihály, 1946: Almási János, 1947: Mónus Ferenc, 1948: Osváth Gábor; nevelőtanár – 1945: Halász Andor, 1946: Zentai János, 1947: Körtvélyessy László, 1948: Kassai László). A gyakori személycserék, még ha kiváló és elkötelezett pedagógusok is kerültek az intézménybe, megnehezítették annak az otthonos közegnek a fenntartását, ami a kollégium első éveit jellemezte (Vörös, 1962:55-59).

A közéletben mind nagyobb szerephez jutó munkáspártok a diákotthonnak nyújtott támogatás fejében elvárták az általuk patronált jelentkezők felvételét. A tanulók kiválasztásánál már nemcsak a tehetség, hanem a szociális helyzet, illetve bizonyos politikai szempontok játszottak szerepet. 1947-ben az intézménynek 24 diákja volt, közülük 14 földműves vagy törpebirtokos, 7 munkás vagy iparos, 1 pedig értelmiségi családból származott. A tanulmányi átlagokat tekintve, 8 fő kitűnő, 11 jó, 3 közepes, 2 fő elégséges eredménnyel zárta a tanévet. A következő évben, 1948-ban viszont a NÉKOSZ által kiírt tanulmányi versenyben a Cseresnyés lett az országos első, mert a diákok 40% jeles, 50% jó eredményt ért el (Zentai, 1947:274-276).

A kollégiumban élénk tanulmányi és kulturális élet folyt. A kötelező iskolai órákon kívül a diákotthonban számos előadást és szemináriumot szerveztek különböző közismereti és közéleti témákból. A tanulók széleskörű társadalmi munkát végeztek: korrepetálták gyengébb képességű diáktársaikat, történelmi, gazdasági, művelődési témájú

előadásokat tartottak különböző intézményekben, vállalatoknál, műsort adtak városi rendezvényeken. Kiépült a diákönkormányzat. A kollégium vezetőségét az intézmény igazgatója és a gondnoka, valamint a választott diák titkár, ellenőr és 2 választmányi tag alkotta. A vezetőség évente általában 15 ülést tartott. A fegyelmi ügyekben a diákokthoz „népbírósága” (fegyelmi tanácsa) volt az illetékes. A testület elnöki posztját az igazgató töltötte be, mellette az ügyész és a 4 bíró választott kollégista volt. A népbíróság hetente ülésezett, megbeszélte a fegyelmi problémákat és döntött a konkrét ügyekben (Imolya, 1973:155-156).

A politikai rendszer átalakulása, a pártállami diktatúra kiépülése alapvető változásokat hozott a népi kollégiumok életében is. A széleskörű társadalmi kapcsolatrendszer és a belső önkormányzatiság megszűnt, és a népi kollégiumok a központilag irányított iskolarendszer részévé váltak. A Cseresnyés Kollégiumot összevonták a városban működő többi kollégiummal és önállóságát, sajátos arculatát és elnevezését elveszítve betagozódott az állami intézményhálózatba. A diákokthoz létrehozó gondolat, a tehetségmentés szándéka azonban ezekben az években sem tűnt el. A tanárok és diákok, a Cseresnyés emlékét őrző szellemi kör kereste az alkalmat a hagyományok felelevenítésére. Erre a rendszerváltás után nyílt alkalom.

Irodalomjegyzék

- Balácsi Károly (2012). *Népfőiskolai hagyomány. Történeti vázlat 1790-2010.* Lakitelek: Antológia.
- Földesi Ferenc, Imre Mihály, & Varsányi Péter István (1990). *A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium.* Budapest: Tankönyvkiadó.
- Hajnal Imre (1962). Iskolánk vázlatos története a felszabadulásig. In Hajnal Imre (szerk.), *A Hódmezővásárhelyi Állami Bethlen Gábor Általános Gimnázium évkönyve 1944-1962.* (pp. 40-57). Hódmezővásárhely: Állami Bethlen Gábor Általános Gimnázium.
- Hodossi Sándor (2007). Református népfőiskolák a magyar vidék felemelkedésért. *Mediárium: társadalom – egyház – kommunikáció*, 1 (2), 163-170.
- Imolya Imre (szerk.) (1980). *Újabb adalékok Szathmáry Lajos vásárhelyi tanári működéséhez (1931-1941).* Hódmezővásárhely.
- Komjáthy István (2004). *A tehetségkutatás magyar módja.* Máriabesnyő – Gödöllő: Attraktor.
- Móricz Zsigmond (1940). Hódmezővásárhelyi jegyzetek. *Kelet Népe*, 6 (3), 11-12.
- Németh László (1940). A nép Eötvös kollégiuma. In Németh László: *A minőség forradalma*, IV. kötet (pp. 120-124). Budapest: Magyar Élet.
- Németh László (1992). A vásárhelyi példa. In Németh László: *A minőség forradalma – Kisebbségben*, II. kötet (pp. 1204-1207). Budapest: Püski.
- Németh László (1991). A hódmezővásárhelyi Tanyai Tanulók Otthona. In Harsányi István (szerk.), *Református gimnáziumaink tehetségkutató munkája.* (pp. 22-25). Sáropatak: Országos Református Tanáregyesület.

- Papp István (2008). *A népi kollégiumi mozgalom története 1944-ig*. Budapest: Napvilág.
- Ruhmann Jenő (1942). Tehetség-kiválasztás és tehetségmentés. *Protestáns Tanügyi Szemle*, 16 (3), 49-55.
- Szathmáry Lajos (1940). A kitűnőek iskolájának kérdéseihez. *Protestáns Szemle*, 49 (12), 375-379.
- Szathmáry Lajos (1973). Ab urbe condita... In Imolya Imre (szerk.), *Népi kollégiumok Vásárhelyen 1938-1949*. (pp. 17-22). Hódmezővásárhely: Szántó Kovács János Kollégium.
- Szathmáry Lajos (1977). Akit szeretnek az istenek. In Dózsa Béla, Fonay Tibor, & Szathmáry Lajos (szerk.), *Pedagógussorsok, emlékek* (pp. 159-225). Budapest: Tankönyvkiadó.
- Szathmáry Lajos (1986). Intézetünk és a környező tanyavilág. In Szemenyei Sarolta (szerk.), *Nevelés és műveltség*. (pp. 75-79). Hódmezővásárhely: Hódmezővásárhelyi Városi Tanács; Hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium.
- Szénási Gyula (1973). A mi tanyai értékeink. In Imolya Imre (szerk.), *Népi kollégiumok Vásárhelyen 1938-1949*. (pp. 9-13). Hódmezővásárhely: Szántó Kovács János Kollégium.
- Vig Áron (szerk.) (2013). *Vásárhelyi Cseresnyés Kollégium – Pedagógiai program*. Hódmezővásárhely: Vásárhelyi Cseresnyés Kollégium.
- Vörös Mihály (1962). Iskolánk vázlatos története a felszabadulástól napjainkig. In Hajnal Imre (szerk.), *A Hódmezővásárhelyi Állami Bethlen Gábor Általános Gimnázium évkönyve 1944-1962* (pp. 58-88). Hódmezővásárhely: Állami Bethlen Gábor Általános Gimnázium.
- Zentai János (1947). A vásárhelyi „Cseresnyés” egy éve. *Puszták Népe*, 2 (4), 273-277.